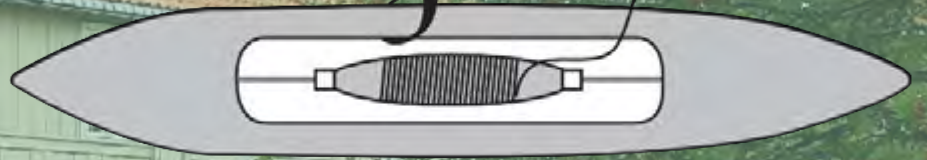

Skytillen

Medlemsblad for Romerike Historielag

Romerike Historielags medlemsblad Nr. 2 - 2020 38. årgang

Les om:

Støtta på Li

**Spanskesyken
og tyfus i Fet
og Rælingen**

**Skatteklage
fra Andreas
Hauger i 1860**

**Enkefeberen
på Rakkestad**

**Baksidebilde
er forsiden på
boka om
Romerike
Historielags
første 100 år**

ROMERIKES
HISTORIELAGS
MEDLEMSBLAD
1923

Historielagets Hus

Besøksadresse: Vestvollveien 54 som er sidebygningen på Skedsmo prestegård ved Skedsmo kirke.

Åpningstider

Hver torsdag fra kl 10:00 - 17:00

Postadresse

Romerike Historielag, postboks 175
2021 Skedsmokorset.
Bankkonto: 1321.62.49857

Hjemmeside/e-post

www.historielag.no

rohist@online.no

Telf. 63878890/48297462

Trykkeri

Trykkpartner AS, Oslo.
Trykket i 3625 eksemplarer

Redaksjonen

Tom O. Halvorsen
post.skytilen@gmail.com

Grete Andersen

Gunnar Gravdal Nerhus

Frank Erik Solli

Aud Siri Hønsen Huseby
aud.siri.huseby@wj.no

Har du stoff?

Vi tar gjerne i mot stoff
post.skytilen@gmail.com

Stoff frist 25.02.2121

Støtta på Li

Publisert av Lillian Mobæk den
19.05.20 på www.historielag.no

Hver 17. mai siden grunnlovsjubiléet i 2014 har Ullensaker Historielag lagt ned blomster ved støtta på Li - til minne om Skysskaren til Georg Sverdrup som var på tur til Stormannsmøtet på Eidsvoll Verk 16. februar 1814.

I korte trekk er dette historien bak hendelsen denne februar dagen: Da det ble kjent at dansk kongen måtte avstå Norge til Sverige ved freden i Kiel 14. januar 1814, oppsto det stor harme i Norge. Men det betød ikke på denne tiden det samme som at svenskekongen sto klar til å etablere et maktapparat i Norge. Det oppsto et handlingsrom, og ønsket var stort om å utnytte dette til å kreve at Norge skulle bli et selvstendig land.

Kronprins Christian Frederik

Han var stattholder i Norge, og hadde vide fullmakter, var godt likt og hadde opparbeidet stor tillit her i landet. Hans plan var å bli enevoldskonge i Norge. Han innkalte derfor til et stormannsmøte på Eidsvoll for å få aksept for dette. Men ikke alle likte dette.

Da Sverdrup kom til Eidsvoll seint på ettermiddagen 16. februar, hadde han et møte med Christian Frederik der han klarte å overtale han til å oppgi tanken om å bli enevoldskonge. Prinsen gikk med på å innkalle en forsamling som skulle lage en norsk grunnlov og som i tur og orden kunne velge prinsen til konge. Og slik ble det.

Det ble selvfølgelig ikke tatt godt imot av svenskekongen.

Kort krig – grunnloven besto

Det ble en kort krig som endte i et forlik i august 1814, der Norge fortsatt ble underlagt Sverige, men grunnloven fikk bestå, og noen år senere ble Stortinget opprettet. Så denne unionen ble ganske forskjellig fra den vi hadde med danskene i 400 år.

Skysskaren

Etter all sannsynlighet var Skysskaren **Engebret Pedersen Allergodt** som var husmann og omgangsskolelærer. Han hadde opplevd krigen med Sverige i 1808 på nært hold, og mislikte sterkt tanken på å komme under svensk herredømme, noe han ga uttrykk for under kjøreturen gjennom Ullensaker til Eidsvoll.

Noen år seinere skreiv Sverdrup om sin rolle i grunnlovsarbeidet i 1814, og der gjenga han blant annet følgende av det Skysskaren hadde sagt:

«Jeg vil give mit og mines Liv og Alt, for ikke at opleve den Dag da Norge bliver underkastet Sverige», og han avsluttet med ordene på støtta: «Husk at Gud er attaat».

Skysskarens sterke skildring av stemningen på Romerike våren 1814 gjorde inntrykk på Sverdrup, og bidro til at han fikk mot til å overtale prinsen.

Årets tale

I årets tale påpekte Jon Tore Beitnes, leder i Ullensaker Historielag, at det var spesielt én person som forsto hvilken viktig rolle Skysskaren har i et historisk perspektiv. Det var **Berit Nafstad Lyftingsmo** som dessverre gikk bort tidligere i år. Hun gjorde en formidabel innsats med å få Skysskaren fram i lyset igjen med det arbeidet som ble gjort i Grunnlovskomiteén 2014.

Det Georg Sverdrup gjengir fra sin samtale med Skysskaren, er antakelig første gang vi hører en stemme fra allmuen som faktisk blir vektlagt i en politisk prosess, der embetsmennene hadde vært enerådende i århundrer. Han har en stor symbolverdi for frihetskamp, selvstendighet og ikke minst ytringsfrihet.

Trygve Hansen la etter talen ned blomster ved støtta, og første vers av «Ja vi elsker» ble avsungen.

Leder i Ullensaker Historielag, Jon Tore Beitnes. Tekst: Jon Tore Beitnes. Alle foto: Anne Lene Walan Gjerstad.

Spanskesyken og tyfus i Fet og Rælingen

Av Øivind Aamodt

Jeg har sett litt på hvordan pressen skrev om spanskesyken i samtida. Og litt på omfanget pandemien fikk i hjembygda mi, Fet, som den gang også omfattet Rælingen. Jeg begynte med dette i fjor høst. Siden har tida aktualisert historien mye mer enn jeg kunne forestille meg og nå under korona-krisen har Nasjonalbiblioteket

konflikter kom nyhetene uhindret derfra. Sykdommen ble derfor kalt Den spanske syke, etter hvert spanskesyken. 27 juli skrev avisen Indre Akershus som utkom i Lillestrøm: «Hvordan man kan undgaa den spanske syke?» Rådene er ikke så ulike de vi får nå. Mye om smitte var godt forstått i gamle dager, selv om de ikke

Fet Spareforening, Fet Meieri og Godsekspedisjonen. Foto: Akershusbasen

utvidet tilgang til sitt digitaliserte materiale.

I norske aviser dukket det opp nyheter om en influensalignende sykdom i juni 1918. Fra Madrid ble det rapportert 100 000 syke og hundrevis av døde. Siden Spania sto utenfor krig og

visste hva virus er.

Folk unngikk ikke pandemien. Den dukket opp i Lillestrøm allerede første uke i juli, men først utpå høsten satte den for alvor spor etter seg. Mest oppsiktsvekkende var det at de to legene i Fet ble offer for spanskesyken.

Doktor Foss døde 29 oktober, og mindre enn en måned senere døde den unge assistentlegen doktor Ecktell, bare 28 år gammel. Begge ble begravet i hovedstaden og notiser i lokalavisene forteller om hendelsene. Mange ting skjedde samtidig, og den måneden spanskesyken krevet flest ofre i Fet var det slutt på 1.verdenskrig ute i Europa. Av klokkerbøkene ser det ut til at bare 3 personer døde av spanskesyken i Fet men hele 12 i Rælingen. Folketallet i 1920 var henholdsvis 3388 i Fet og 1812 i Rælingen. De påfølgende månedene var det mange som døde av lungebetennelse, 9 i Fet og 3 i Rælingen. En av dem var min tippoldefar Arne Olsen Kverne, Men han var en gammel mann, født i 1835. Han døde ikke før utpå sommeren 1919, så det er usikkert om spanskesyken har vært direkte årsak, men det er ikke umulig for spanskesyken fikk også en annen runde i 1919. Verst rammet var en formann ved Nordby bruk i Rælingen, Emil Buraas. Han mistet både kona og to sønner på 10 og 14 år, og 2. november ble de tre begravet i Fet.

I en befolkning på rundt 5000 var ikke dette dramatisk, sett på bakgrunn at millioner av mennesker skal ha dødd verden over. Og når man blar i bøkene og ser hvor mange som døde av lungetæring eller tuberkulose blir man glad man lever i dag. I Fet var det faktisk mer uhyggelig med lokale tyfusutbrudd som blusset opp år om annet, først og fremst om sommeren. Tyfus gir feber, svettetokter, ingen appetitt, hoste og hodepine og pasienten blir sløv før forstoppelsen avløses av kraftig ertesuppe-lignende diaré. Det er en annen og glemt historie, men jeg husker besteforeldrene mine fortalte at det var melka fra meieriet som var smitekilden. I 1917 skrev Aftenposten at 28 var syke. Klokkeboka forteller at 3 døde det året, mens sommeren 1919 døde 10 personer av denne skremmende sykdommen som hele tida var begrenset til Fetsund. Fetsund meieri kom tidlig i søkelyset som smittekilde, men det tok mange år før man fant sammenhengen og da hadde man famlet i blinde og utpekt farlige sumper og urent vann fra elva som smitekilden. Men det var melk som var

Nordby bruk i Rælingen. Foto:Privat

levert Fetsund meieri som sykdommen kom fra. Den var infisert av personer som var bærere av den spesielle salmonella-bakterien uten å vite det og uten å bli syke. Dr. Ecktell hadde blitt ansatt som assistentlege høsten 1917 nettopp for å finne ut av tyfusproblemet. I 1923 ble det igjen ansatt en «sundhetsassistent» som skulle bistå distriktslegen. I følge en notis i Akershus Arbeiderblad i 1924 ble det funnet to «bacillebærere» som ble innlagt på Ullevål. Etter dette er det slutt på utbruddene.

Svært mange ble syke av spanskesyken – hvor mange er det umulig å si, men amtsskolen på Nerdrum stengte mens sykdommen raste på sitt verste, men den endret ikke historiens gang. Det gjorde derimot de tilbakevendende tyfusutbruddene som førte til at skolen ble avviklet og flyttet fra bygda. Fet kommune kjøpte gården og hovedbygningen som var oppført av Køla-Pålsen mens han eide Nerdrumsbruket ble tatt i bruk som kommunelokale i 1924. Det brant ned i 1928 og tre år seinere tok kommunen i bruk Herredshuset oppført ved hovedveien og nærmere Fetsund stasjon – det som fremdeles ligger så flott til ved bruenden. Det hadde både brannsikkert rom for arkivet og folkebad for å bedre sunnhetstilstanden i bygda. Det andre huset som sto igjen på Nerdrum ble tatt i bruk som pleiehjem og fattiggården på Hov ble avviklet. Pålsetunet bo-og servicesenter som ligger på Nerdrum i dag har 17 plasser for tidsbegrenset opphold, 32 langtidsplasser og 12 tilrettelagt for demente og så langt er det ingenting i mediene om koronasmitte der, heldigvis. Men når det ligger der har det historiske forutsetninger lagt i spanskesyken og tyfusens tid.

Gamle revyer - artig og interessant lokalhistorie

Av Lillian Mobæk

Det var stor interesse for revyer for noen tiår siden. De fleste bygder hadde sine lokale revyer, der gode amatørskuespillere, ofte med skarpe tekster til «øvrigheta», skapte mye moro og samlet stappfulle hus. I Sørur er mange revyer nå samlet i nettstedet www.sorumrevy.no. Er det flere som har samlet gammelt revystoff på Romerike?

Vi har

I koronatiden forsøkt å synliggjøre lokallagene på [Facebook siden vår](#)

Vi oppfordrer dere som er på Facebook til å klikke «Liker» og å dele det dere liker. Dette for å gjøre historielagsbevegelsen på Romerike synlig.

Det er veldig få historielagsmedlemmer som klikker «Liker». Derimot mange andre. Medlemspotensiale?

Skatteklage fra Andreas Hauger 1860

Blant gamle arvede papirer har jeg funnet nedenstående klage på ligningen i Skedsmo i 1860. Av Anders Guldhaug.

Andreas Hogstad Jensen Hauger, (1805-1903), eide gården Skolsegg fra 1829. Hogstad-navnet hadde han fått etter sin grandtante Kirsten Christophersdatter Hogstad på Nitsund. Hans foreldre tjente begge der da de ble gift i 1803 – i all hast. Han overtok den etter sin far Jens Jacobsen Skolsegg. Ved ekteskapet i 1835 med sin kusine Elen Halvorsdatter Hauger, (1810-1889), overtok han også gården Østre Hauger i Nittedal. Elen Halvorsdatter var året før blitt gift med sin 50 år eldre grandonkel som da eide Hauger. Dette var nok et arrangert ekteskap for at den morløse Elen skulle arve ham. Ekteskapet ble inngått i februar 1834, og 16. mai døde Hans Hansen Hauger. Han var for øvrig også grandonkel til Andreas Hauger.

Litt senere kjøpte han Solberg skog i Skedsmo av Isak Muus på Ullevold i Christiania. Solberg skog er et kapittel for seg. Isak Muus var en av de "originaler" som Christiania var rik på 1800-tallet. Isak Muus eide en tid foruten Solberg skog også Markerud i Nittedal. Han var ifølge Haakon B. Nielsons bok om originaler i det gamle Christiania et stort forretningstalent, og en uforbederlig storspekulant i skog. Ullevold – Ankernes og Collettenes gamle gård – var i 1836 solgt til Isak Muus.

Han fant ligningen for året 1859 altfor høy, og anfører i klagen argumenter for

at dette er uriktig. Skatten var for stor. Dokumentet er noen steder litt vanskelig å tyde – siden det er et raskt utkast. Han har nok heller ikke selv ført det i hånden, men tydelig fått hjelp. Hans underskrift i senere år er ganske skjelven, og i tidligere år er det m.p.p. – altså med påholden penn. Argumentasjonen er at han er lignet med de rikeste i Skedsmo, og at hele hans formue som da også inkluderte Hauger er tatt med i beregningen. Hauger var en mye bedre gård en Skolsegg – en av de bedre i Nittedal – aldri delt. Og det rådet gammel velstand der ifølge Nittedal bygdebok.

Det er heller ikke trukket fra det føderådet som hvilte på Skolsegg – til hans gamle far Jens Jacobsen Skolsegg (1785-1871). Andreas Hauger har funnet ut hva andre har måttet betale i skatt, og det interessante er kanskje det at han nevner grossererne i Christiania som eide sager i Strømmen – og som sannsynligvis ikke måtte skatte to steder.

Det finnes ingen gamle fotografier – så vidt vites – av hvordan Skolsegg så ut i eiertiden til Andreas Jensen Hauger. Uansett så kunne han fra gården Hauger i Nittedal se over til Skolsegg i Skedsmo. De var nesten naboeiendommer. Han eide gården i 1855, i folketellingen 1865 nevnes han ikke. Gården ble da bebodd av andre, men kan fortsatt ha vært eid av

Andreas Hauger. Kan det ha vært slik at gården ble drevet fra Hauger, men at andre "holdt huset". Senere – i 1873 – ble Skolsegg solgt ut av familien. Kan dette ha vært en del av det arveskiftet som ble fortatt på Hauger i Nittedal året etter? Skedsmo bygdebok nevner at hovedbygningen er særs gammel – og ble restaurert i 1930.

Lovene av 1845 om fattigstellet for byene og landdistriktene la grunnlaget for et moderne forsorgsvesen. Fattigstellet ble lagt under de nye kommunestyrene uten tilsyn fra embetsmennene, og de kommunale fattigkommisjonene fikk rett til å utligne bevilge de nødvendige midler til fattigforsorgen. Men allerede i 1863

Det er først og fremst fattigskatten Andreas Hauger klager på.

Dokumentet:

Da jeg i Aar skulde betale mine Comuneudgifte af mine Eiendomme i Skedsmo, Gaarden Skolseg af Skyld 4 Daler 2 Ort 9 Skilling og mit Skovstyke Solberg Skov af Skyld 1 Daler 4 Ort 8 Skilling, blev jeg høiligen forundret, da Skatten og iser Fattigskaten, var saa høie, thi i 1859 betalte jeg af Skolseg 1 Spd. 1 Ort 14 Skilling i Fattigskat, og iaar har jeg betalt 7 Spd. 1 Ort 14 Skilling samt 20 Lispund Meel, tilsammen 13 Spd. 1 Ort 16 Skilling, hvilket er omtrænt tolv Gange meer end forige Aar. Da det aldrig kunde falde mig ind, at en saa

høi Skat skulde blive ilignet mine Eiendomme i Skedsmo, saa undersøgte jeg det ei i rette Tid, da Ligningen laa til Eftersyn, og saaledes ei kunde indkomme med Klager. Da jeg i den senere Tid har undersøgt, hvorfor mine Skatte ere saa høie, Seer jeg, at jeg i Ligningen er ansat til 100 Tal, eller med de største Skatteydere i hele Skedsmo Præstegjeld thi med saasom? Med ligning med store Skatteydere til f. Ex. Jacob Wærhoug, Jacob Norby og Jacob Brøter – ligesom som jeg satte for 100 Tal, Knud Sørum for 200, Otto Laake for 120, Christofer Lamoen for 80 Tal, og Peder E. Myrer for 50 Tal, hvilke Men ere blant de mest formuende i Skedsmo, og mod hvilke mer ubetydelige Eiendom dersteds og (.....) af dem dog langt fra kunde sammenlignes. Det synes mig saaledes Klart, at den æred. Fattigcommissionikke har lignet mig (kun?) alene for mine Eiendomme i Skedsmo med

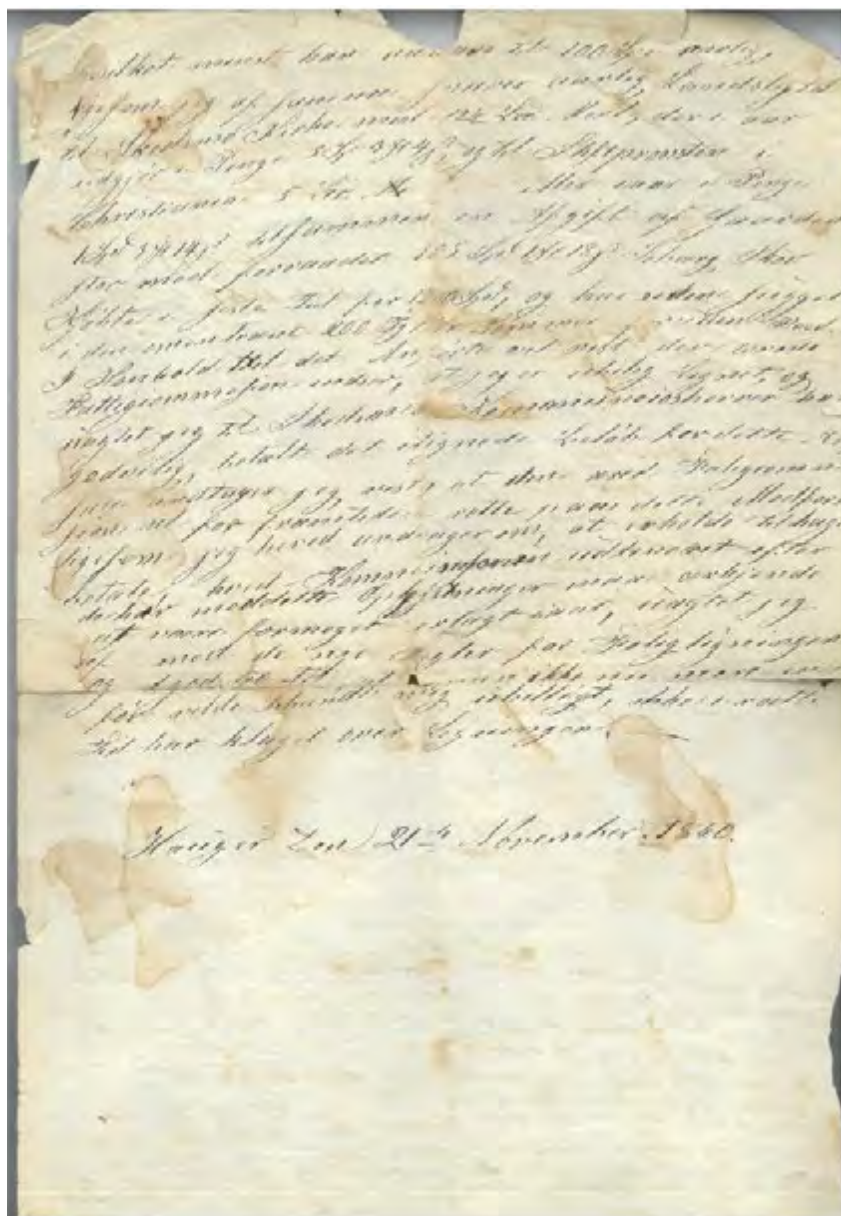

Bilde av Andreas Hogstad Jensen Hauger og Elen Halvorsdatter, Hauger, evt. Skolsegg

kom det en ny fattiglov som i mangt betydde et tilbakeslag for de idealer man hadde søkt å iverksette i 1845. (Betenkning fra Commission om Fattigvæsenet, Chra. 1856.) (lokalhistoriewiki.no).

til lige min Formue i det Hele. Da jeg imidlertid her i Nittedalen hvor jeg svarer mine Skatter baade for mine Eiendomme der og min Formue, saa har jeg da ikke ogsaa i Skedsmo svare ei det hele derfor, men kun for hvad, jeg der eier, en

Siste side i skatteklagen fra Andreas Hauger

Grundregel for Fatigligningen, som formodentlig befølges over alt, og vel ellers ogsaa i Skedsmo. Thi jeg kan f. Ex. Ikke tro at man ligner de rige Groserne, derhos (?) Christiania (... ?) har Sagbrug i Strømen efter deres hele antagne Formue, men kun efter de Eiendomme og (... ?), som de har under Præstegjeldet, og jeg er i samme (.... ?) som de, og med hensyn til bemeldte mine Eiendomme i Skedsmo dersom anførte Tilsamen har en Skyld af 6 Spd. 1 Ort 17 Skilling skal jeg tillade mig at Oplyse at der paa Skolsei hviler et Livøre til mine gamle Fader, Hvilket minst kan anslaaes til 100 Spd. Aarlig, Ligesom jeg af samme svarer aarlig Landskyld til Skedsmo Kirke med 12/12 Lispund Meel, der i aar udgjør i Penge 3 Spd. 3 Ort og 4 Skilling, og til Stftsprovsten i Christiania 5 Lispund eller iaar i Penge 1 Spd. 3 Ort 14 Skilling til sammen en Afgift af Gaarden stor mod Forraadet 125 Spd. 1 Ort 18 Skilling. Solberg Skov Kjøbte i siste Tid for 1200 Spd., og har siden hugget i den omtrænt 200 Tylvter Tømmer foruden Veed.

I Henhold til det Anførte vil vist den ærede Fattigcommission indsee, at jeg er uriktig lignet, og uagtet jeg til Skedsmo Kommunekasserer har godvillig betalt det ilignede Beløb for dette Aar saa andtager jeg vist at den ærede Fattigcomision vil for Fræmtiden rette paa dette (Mod...) ligesom jeg herved andrager om, at erholde tilbagebetale hvad Kommissionen udleveret efter de her meddelte Oplysninger maa ærkjende at være formeget erlagt iaar, uagtet jeg (...) mod de nye Regler for Fatigligningen og i god tro til at man nu ikke mer end før vilde behandle mig ubilligt, ikke i rætte Tid har klaget over Ligningen.

Hauger den 21de November 1860.

Språket er kronglete, og til tider kan det være vanskelig å tyde skriften, men hovedpoenget skulle fremgå – uansett.

Det vites ikke om skatteklagen ble sendt, og om den i såfall ble tatt til følge.
Anders Guldhaug – tipptippoldebarn av klageren.

Bilde av Hauger. Det finnes ingen gamle fotografier – så vidt vites – av hvordan Skolsegg så ut i eiertiden til Andreas Jensen Hauger. Uansett så kunne han fra gården Hauger i Nittedal se over til Skolsegg i Skedsmo. Foto: Privat

KULA

Kulturlandskap av nasjonal interesse.

Høringssvaret er sendt Riksantikvaren sammen med lokalavdelingen for Fortidsminneforeningen.

Romerike Historielag stiller seg bak Riksantikvarens høringsforslag om Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Akershus.

Vi ønsker å presisere: Når KULA-registeret i Akershus er ferdigstilt, er det kommunene som har hovedansvaret for at landskapene blir godt ivaretatt. Vi ønsker at Riksantikvaren påser at kommunene innarbeider landskapshensyn i sine planer og i annen forvaltning. Målet er: Å bruke landskapet som en ressurs i samfunnsutviklingen på en slik måte at vi både bevarer kvalitetene og

videreutvikler dem i et langsiktig perspektiv samt å gi og bevare steders identitet og derigjennom skape tilhørighet for innbyggerne.

Romerike Historielag ønsker å presisere at når KULA områdene er fastlagt skal de rulleres sammen med kommunenes arealplaner og at det gis en egen identitet i Digitalt planregister. I høringsutkastet står det «*Oppføring i KULA-registeret innebærer ikke formelt vern, men fastslår at området har store kulturhistoriske verdier som bør tas vare på for framtiden*». Dette er vanskelig å praktisere og vil bli et konfliktområde. Spesielt når det i samme kapittel står: «*Statlige og regionale myndigheter må også ta hensyn til landskap i deres planlegging av store tiltak som samferdsel og kraftutbygging*». Vi kunne ønske en ankemyndighet og en tilføyelse «*massedeponi*»

Sundstedet/ferjestedet Hennisund i Glomma

Av Egil Falck

Egil Falck (1945–2019) skreiv to artikler om Hennisund-området nord for Årnes i Nes, der han hadde vokst opp og hadde forfedre. Like før sin bortgang ga han artiklene til medlemmer av Raumnes Historielag. Vi synes artiklene fortjener å bli publisert, og døtrene hans har gitt samtykke til dette. Vi er glad for at Skytilens redaksjon vil ta inn den ene artikkelen, her med noen få redigeringer.

Mine oldeforeldre Brede (1855-1927) og Karen Guneriusen Hennisund (1863-1944) var sundmenn i Hennisund. Brede var fra Haughagan vest for Vorma og Karen kom fra Bekkesletten i Nordre Grue vest for Hukusjøen. De traff hverandre da hun arbeidet på Åmot vest for Vorma/Nestangen. Min bestemor Ingeborg var født i 1888 og eldst av fem barn. Ferjejobben i Hennisund startet for dem år 1900. Da ble den opprinnelige tømmerstua på eiendommen 147/10

Hennisand bygd – en eiendom slekta fortsatt eier.

Det var akkurat i år 1900 skifte av sundmann. Førrige sundmann Kristian Larsen var også oppgitt som sundmann i 1900. Tre generasjoner etterkommere etter Larsen kom for noen år siden på besøk fra Risør.

Sundstua for sundmannen sto opprinnelig på det høyeste punktet pga flom like vest for veien/innkjøringa til tomta vår og like syd for nedkjøringa til ferjeleiet og syd for naboeiendommen 147/11 Hennisand II. Vi har nå ei bred

Egil Falck som liten «sundmann» i Hennisund, 1947.

strand utenfor her som er tørt land utenom flommene, men slik var det nok ikke i så stor grad tidlig på det forrige århundret. Stranda ble for eksempel ca. en halv meter høyere i de

kirke ble bygd i 1878 var Nes kirke også kirke for østsida av Glomma. At gamle Nes kirke brant etter lynnedslag i 1854 aktualiserte også ny kirke på østsida. Videre var Vormsund

Hennisand under flommen i 1967

store flommene i 1966/1967 og før dette var det ikke skogvegetasjon på stranda, bare gras/starr. Dvs. at ferja antakelig fra gammelt av før storflommene i 1916 og 1934 kunne legge til ikke så langt nedenfor bakken nord for sundstua der nedkjøringa til stranda fortsatt er. Rasmasser på vestsida har også periodevis presset Glomma østover.

I Hennisund var det ei vesentlig større ferje enn på Årnes på den tida mine oldeforeldre ferjet i Hennisund. Det var Hagasund og Hennisund som opprinnelig var de store sundstedene over Glomma, mens det på Årnes egentlig store deler av tida bare var et båtsund. På gamle kart er det heller ikke inntegnet veier ned til elva fra gardene på vestsida ved Årnes. Dette skyldtes vel flere forhold. Før Årnes

administrativt sentrum i Nes og Vormsund-brua ble bygd allerede i 1860. Selv om jernbanen kom i 1862 på østsida av Glomma ble det ikke noe særlig utvikling her på Årnes før etter at Årnes-brua kom i 1909. I tillegg til at Årnes var et lite sted som ga lite trafikk var det videre her en god del fjellskjær i elva. Glomma- og Vormsund-vannet var ennå ikke blandet ved Årnes, slik at det kunne være is på østsida/Glommasida og åpent vann på vestsida/Vormsundsida i lengre perioder vår og høst. På den tida hadde en normalt sikker stabil vinteris ved Hennisund. I hovedsundet etter Kongsvegen i Vormsund er det nå normalt slik at en har åpent vann over hele elva inntil en får det kaldere enn minus 20 grader i flere dager, slik at der hadde en andre vinterforhold. Nå var nok vinterisen på Vormsund samt

nedenfor elvemøtet muligens litt mer sikker før en begynte å regulere Mjøsa fra Svanfossen (1906-1910) og fikk mer dypvann i Vorma fra Mjøsa om vinteren.

Husa på Hennisand

Periodevis har nok sundstedet ligget lenger syd på Husmo-eiendommene og ikke bare på Henni. Mine oldeforeldre leide derfor sundretten av 149/11 Søndre Husmo - nå Røseids eiendom. En ser også på veien som går mellom Røseids eiendom 149/11 og Nordre Husmo 148/1 (Slommeruds eiendom) og ned til Husmosand og Husmokilen at dette har vært en viktig vei en gang. En har fyllinger og skjæringer på 3-4 meter nedenfor tunene og en ser også to tydelige nedkjøringer i Husmokilen. Denne endringen skjedde antakelig etter at en rekke gardbrukere i 1835 søkte om at Hennisund skulle bli et prioritert sund da dette var byvei, tingvei og kirkevei. Imidlertid tok Gudbrand Saxesen Husmo på seg å ferje over fra sin gards grunn 149/11 og han kunne da også ferje over til

Åmotlandet for å slippe Vormsund og fikk bevilgning i 1838.

Jeg tror at en i Husmokilen nok har hatt noe flytebyggesystem eller ei slags bru over Kilen. Dvs. at jeg tror at ferja gikk ut syd for der lerduebanen/ vannskibanen lå. Ferja lå den gang det ble ferjet til kirka fra Husmo til Haukedalen på vestsida like nord for kirkeruinene der en har en lav dal i den søndre delen av ei gammel rasgrop like nord for Det Bratte Fallet. Jeg vet ikke hvor lang periode en hadde sundstedet mellom Husmo-gardene og garden Nes ved ruinene og ikke mellom Henni og Ullershov, som det temmelig sikkert var både før og etter.

Antakelig ble det flyttet tilbake til Hennisund igjen allerede midt på 1800-tallet. Dette fins det nok protokoller i kommunen på, dvs. anlegging av den nåværende da nyveien til Hennisund med erverv av grunn fra Søndre Henni. Det er nok også protokoller på nedlegging av vedlikeholdet av Hennisandveien etter at Årnesbrua var bygd med tilhørende veier på vestsida av Årnes. Vestsida av Glomma har vært veldig utsatt for leirras mellom Uvesundet og Nestangen, der flere gardar gikk i elva. Nes gard ved ruinene ble erodert fra begge kanter av de to elvene og restene av garden ble etter hvert lagt inn under Disen, som ble ny prestegard i 1727. Dette skyldes delvis at jordrotasjonen gir mest graving på vestsida samt at en her har en markant yttersving på strekningen. Dette har

ført til en elveforflytting av Glomma vestover i årenes løp og sedimentering av sandmasser i innersvingen på østsida. Disse forholdene med ras, vestsida i sving/jordrotasjon og at Henniholmen av en eller annen merkelig grunn har klart å ligge der med varierende utforming påvirker strøm og sedimenteringsforholdene ved Hennisund. Alt land nedenfor den nederste store bakken på veien til Hennisund er avsatt av Glomma som har forskjøvet seg tilsvarende vestover, dvs. noen hundre meter.

De stadige rasene på vestsida kan også ha gjort at ferjestedet muligens kan ha variert noe også tidligere. For eksempel kan det ha vært vanskeligheter på Ullershov etter det store raset i 1725 da begge gardenes bebyggelse raste ut. Her var det imidlertid anlagt fin nedkjøring til sundstedet som jeg husker som barn før militæret der anla lager for ferjer/båter som kunne frakt tungt militært materiell bla. tanks over elva. Det kom også ut laftetømmer i leirskrånningen ved siden av ferjeleiet etter den gamle Ullershov-bebyggelsen. Det samme hadde en på Disen/ prestegarden lenger nord der det i tillegg til laftetømmer også kom ut grov plank.

I Hennisund var det som nevnt ei stor ferje som kunne sette over hest og vogn inntil Årnesbrua ble bygd i 1909. Etter det var det bare båtsund, dvs. at en bare kunne sette over personer. Min oldefar Brede døde i 1927 og etter det sto oldemor Karen for båtferjinga inntil hun døde i 1944. Det var altså offentlig ferjesund til 1909 og offentlig båtsund til 1933. Hvorvidt det kunne være ferjing noe lenger enn til 1909 er usikkert for veisystemet vest for Årnesbrua mot Vormsund ble først overlevert i 1913 - fire år etter at Årnesbrua var ferdig. Båtsund ble også praktisert svært lenge når vi var

tilstede etter at det var slutt som offentlig betalt/støttet sund i 1933, i praksis til omkring eller litt etter 1960. Vi satte over folk i og med at det her var gammel tradisjon med båtsund. Det dreide seg mest om badegjester om sommeren fra Vormsundtraktene og noen som skulle på kirkegården mv. Vorma er uegnet til bading selv om navnet er en forvanskning av den varme, men det er om vinteren. Da jeg var unge tok jeg 25 øre pr person for å sette over og trafikken kunne være svært stor på varme sommerdager. Dette drev jeg med før jeg begynte på skolen og før jeg kunne svømme, men det var mine foreldre Ivar og Gina Falck som sto for det meste av båtsundinga. At det var stor ferje i Hennisund bekreftes vel også i forbindelse med ferjeulykke i Hennisund under en stor militærøvelse. Da ble også Årnesferja benyttet der og en mann druknet (så vidt jeg husker var det Årnes-sundmannen). Men det ble også sagt at oldefar ikke gikk med på å lesse på så mye hester og last som de militære ønsket, mens Årnes-sundmannen fulgte de militære ordrene, så det var kanskje ikke bare ferjestørrelsen som var avgjørende.

Fram til på 1700-tallet var elvene viktige ferdselsårer i båt om sommeren og på isen vinterstid. Elvene ble ikke regnet som et stort hinder slik som i dag. Det er noe av bakgrunnen for at vi har familiegravstedet vårt ved Nes kirke. Det var bare 1 km. opp til Nes kirke men flere km. etter vei ned til Årnes. Jeg pynter fortsatt den gamle grava der det står Brede G. Hennisund og Karen G. Hennisund på natursteinen for sundmennene.

Det var først utover 1700-tallet det ble vanlig med hjulgående kjerrer og vogner og derfor behov for bedre veisystemer og også større ferjer for å få disse over vassdragene.

Før Svartedauden var det kirke på Henni og det er usikkert hvor fort den forfalt og kirkegården var ca. der den gamle driftsbygningen på Nordre Henni ligger. Veien ned til Glomma gikk opprinnelig om tunene på Henni og forbi/mellom gravhaugene ned til Glomma samt veien mellom Husmo og Henni gikk i omtrent rett linje mellom disse to tunene. Det var fortsatt gang- eller kjerreveier etter disse traseene da jeg var gutt og postmannen kom over fra Husmo etter den sistnevnte veien på moped.

Den nåværende veien ned til Hennisund er vesentlig nyere enn den om tunene på Henni. Dette var en rodelagt vei som seinere ble vedtatt nedlagt etter at den offentlig støttede ferjinga opphørte.

Dette med flom har alltid vært et problem i Hennisund og ved flommer litt over middels står det over veien først i smådaler nedenfor den nederste bakken. I det forrige århundret hadde en storflommer i 1916, 1934, 1966, 1967 og 1995, med den siste som den største som har vært siden Storofsen i 1789. Den største flommen før 1789 skal ha skjedd omkring 1570 og denne var antakelig vesentlig større, da Glomma skiftet løp i Solør. Storofsen ble beskrevet som den verste flommen på nær 250 år, men er ikke beskrevet nøyere. I Solør var Storofsen etter lokale merker mye høyere enn 1995. I Hennisund kan en også få verre flom dersom Vorma med flom fra Gudbrandsdalen faller sammen med Glomma-flommen, oftest ved sein Glomma-flom. De relative høydene på flommene kan også variere med hvor flomtoppen er når det slutter å regne og/eller en får kaldere vær. F.eks. var 1966-flommen totalt sett høyere enn 1967 mens det var omvendt i Solør og Nes.

D/S Nord

Sakset fra Mjøssamlingen

Dette fartøyet ble bygget ved Motala Werkstad i 1876, da som VORMEN og uten overbygning. 48,3 fot. Kom til Gjøvik i 1881 som D/S Gjøvik og solgt videre til Eidsvoll i 1885 (men hadde stadig Gjøvik som hjemmehavn). Navneskifte til NORD i 1892. Gikk først Årnes - Eidsvoll, deretter Gjøvik - Hamar. Fra 1898 gikk hun mest i Vorma for Eidsvoll DS. Er godt kjent fra historien om spritsmugling på Mjøsa i 1921 (Julsrud Berg, Mjøsmuseets årbok 2009). Flere ombygginger. Solgt til Gjøvik 1940 og fikk da styrhus på toppen av dekkshuset. Gikk Redalen - Gjøvik og charter. Ganske uvirksom etter krigen, forsøkt bygget om til hytte (!) på Gjøvik. Hugget 1953.

Aas gård og Råsjøen- Historien om Nils og Ingeborg Fearnley

De som ferdes langs riksvei 4 kan vanskelig unngå å se Aas gård i Hakadal, lengst nord i Nittedal. Gården er et viktig sted for folk i Nittedal/Hakadal. Likeledes jaktslottet Råsjøen inne på åsen. Nå har Aas gård og Råsjøen fått sin historie presentert i ei bok på 291 sider. Fortellingen om Aas og Råsjøen tar utgangspunkt i Ingeborg (1884-1974) og Nils Fearnley (1881- 1961) og med deres historie kommer også historien om gården. Historien om Ingeborg og Nils og Aas gård er ikke bare gårdshistorie, men også norgeshistorie. Her presenteres industri- skog -og landbrukshistorie. Vi leser om gode og vanskelige år. Mange sider i boka er viet til okkupasjonstida 1940-45. Her treffer vi malerprinsen – Prins Eugen, Henrik Sørensen, Per Krogh, Pär Lagerkvist og flere som oppholdt seg på Råsjøen. Boka er nr.13 i Nittedal Historielags skriftserie og er støttet av SpareBankstiftelsen Jevnaker Lunner Nittedal og Stiftelsen Thomas Fearnley, Heddy og Nils Astrup. Forfatter er Tom Christophersen og utgitt på Dreyers forlag 2020.

Fra omgangsskoler til nærskoler – En skolehistorie for Nes på Romerike

Øystein Smidt har samlet inn og skrevet 520 sider med skolehistorie fra Nes. Raumnens sin egen historiemester Ole Erik Eier får se det ferske eksemplaret av boken.

Foto: Erik Røseid

Nes har nå fått sin sammenhengende skolehistorie presentert i ei bok på 521 sider «Fra omgangsskoler til nærskoler». Forfatter er Øystein Smidt. Boka tar for seg skolehistorie fra reformasjonen i 1537 via Skoleloven av 1739 og fram til 2010. Boka tar for seg de noen og førti folke og almueskolene i Nes og beskriver disse i tekst og bilder. Hver skole blir presentert med sine lærere. Mange med sine portretter. Boka er rikelig illustrert med karter, fotografier av skolehus, klassebilder m.m. og ikke minst er flere hundre mennesker navngitt. Forfatteren har hatt hjelp av over hundre hjelpere. En av disse er Kari Sundby som har samlet inn skolefaner og fotografert disse for bruk i boka. Boka kan kjøpes på Bunnpris Årnes eller henvendelse til forfatter.

Sagelva 1520/2020

*500 år siden første oppgangssag
Steinar Bunæs*

Det er i år 500 år siden den første oppgangssaga ble tatt i bruk på

Romerike. Dette skjedde i Sagelva-vassdraget, og er selvsagt en sentral milepæl for hele distriktet. Fem hundre år er et stort tidsspenn, spesielt i en industriell sammenheng. Vi starter derfor med et blikk på hvordan det så ut i vår del av verden da saga startet i 1520.

For eksempel var dette bare 170 år etter svartedauden (1349).

Dansketiden kan regnes å vare fra 1536 til 1814, selv om noen mener den så smått startet allerede i 1380.

Uansett kan vi fastslå at den første saga ble bygd før dansketiden, og dermed også før reformasjonen.

Landets hovedstad het fortsatt Oslo, den fikk ikke navnet Christiania før i 1624 – mer enn hundre år senere.

Stedet som ble valgt

Sagstedet lå på gården Stalsbergs grunn innenfor dagens Lørenskog kommune, men kommuneinndelingen har endret seg mye siden 1520. Det var Kolbjørn Stadzberg som var eier av Stalsberg gård da saga ble oppført, se eieroversikten i egen ramme. Stalsberg var i eldre tid en kjempeeiendom som omfattet mye av dagens Strømmen og Lørenskog. Gården strakte seg helt fra Nitelva til Losby grense, det aller meste på østsiden av Sagelva tilhørte eiendommen. Gården hadde store rettigheter til den viktige vannkraften i Sagelva, og etter hvert ble det oppført flere sager og møller under gården. Selv Lørenskog kirke lå en tid under gården, inntil kirken i 1856 ble kjøpt av Skedsmo kommune. Fram til 1908 var jo Lørenskog en del av den daværende Skedsmo kommune.

Kolbjørn valgte å legge saga ved Fjellhamarfossen, nær dagens grense mellom Lillestrøm og Lørenskog kommuner.

Fjellhamardammen 2014

Fjellhamardammen hvor den første saga ble bygd i 1520. Foto Steinar Bunæs 2014.

Litt om innholdet

Sagvirksomheten i Sagelvavassdraget hadde i flere hundre år et omfang som det i dag kan være vanskelig å forstå fullt ut. Det meste av strekningen gjennom dagens Sagdalen, Strømmen og Lørenskog var preget av sager, tømmerlunner, ferdig plank og hestestaller. I tillegg fantes en rekke møller og kverner som hentet sitt driftsvann fra elvas fosser og stryk. I boka dokumenteres at elva ga drivkraft til opp mot 50 sager pluss 10 møller. Det kan trygt fastslås at elva ga et vesentlig bidrag til distriktets utvikling og vekst.

Redaksjonsgruppen satte seg tidlig som mål å samle så mye som mulig av stoff som er tilgjengelig. En del av innholdet kan nok være kjent for noen, men vi har også produsert mye nytt. Det første heftet om Sagelva ble utgitt i 2004. Siden den gang har det skjedd mye ved elva som nå er med, dessuten har vi

ved gransking av eldre kilder funnet mye som er verdt å ta med for å forstå helheten. Den omfattende skogsdriften og fløtingen i Losbyskogene er et vesentlig tilskudd til vassdragets historie. Ut over dette er transport av tømmeret fra Glomma via Rælingenstranda opp til velteplassene langs elva er viet spesiell oppmerksomhet. Vi har her hatt et nært samarbeid med Thomas Støvind Berg ved Fetsund Lenser og Lene Skovholt i Rælingen Historielag.

Nyproduserte kart og grafer

Ved et jubileum på hele fem hundre år har vi funnet det riktig å gi en bredest mulig oversikt over vassdraget. I samarbeid med Østmarka Orienteringsklubb er det laget helt nye kart som får fram det fine grøntdraget og de flotte turveiene som følger store deler av elvestrekningen. Videre er det produsert et stilisert kart som fremstiller vassdraget på en ny og

særlig detaljert måte. Her er det lagt inn mer enn 50 vann, alle med navn og høyder over havet, dessuten navn på elva som er forbundet med det enkelte vannet.

Fruktbart troikasamarbeid

Det er de tre partene Sagelvas Venner, Lørenskog Historielag og Skedsmo Historielag som har gått sammen om et felles jubileumsprosjekt med boka som det sentrale produktet. Boka ble lansert ved et spesielt invitert, koronamodifisert lanseringsmøte i slutten av august. Den er nå i salg på en rekke salgssteder innen Lørenskog og Lillestrøm kommuner, inklusiv Historielagets hus på Skedsmokorset. Detaljer om salgssteder er ellers kunngjort i lokalpresse og nettsider

Jordbruks- kulturen i Skandinavia 800 f.Kr. – 1000 e.Kr.

Ny artikkel til hjemmesida. Denne artikkelen av Hans Martin Bjerke kan leses på hjemmesida til Romerike Historielag. Den tar for seg jernalderens jordbrukskultur i Skandinavia og har også med en del om jernutvinning og litt om fimbulvinteren og pest på 500 tallet. Gamle utgravninger og nyere arkeologiske utgravninger før utbygging på dyrka mark, har ført til historier som er gjengitt her.

Se: <https://www.historielag.no>

Årsmøte og pandemi i året 2020

Romerike Historielag har valgt å utsette årsmøtet til det blir mulig å møtes på normal måte. Styret prolongeres (fortsetter) til det blir mulig å avholde valg. Valgkomiteen har kommet med forslag og nye vil bli innkalt til styremøtene som observatører med tale og forslagsrett.

Årsmelding og regnskap er sendt lokallagsledere for kommentar.

Det tradisjonelle novemberforedraget sammen med lokalavdelingen av Fortidsminneforeningen er avlyst. Mange av våre medlemmene er i risikogrupper.

I stedet kommer vi til å lage en video om Historielagets Hus, lignende «Det sitter i veggene» sammen med lokalavdelingen av Fortidsminneforeningen. Arbeidet starter på nyåret. Dette kan kanskje bli en inspirasjon til lokallagene til å gjøre en audiovisuell presentasjon av sine lokale kulturminner.

Romerike Historielag har denne høsten forsøkt å synliggjøre lokallagene digitalt. Vi har vesentlig brukt Facebook hvor vi har delt og synliggjort det som skjer i lokallagene. Følg med og se hva som engasjerer. Kanskje dere får noen gode ideer.

Boka om Romerike Historielags første 100 år er snart i trykken. Stor takk til forfattere og de som har sydd sammen dette.

ENKEFEBER PÅ RAKKESTAD I STORE NES

Av Erling Østerud

Fra Romerike Historielags årbok «Romerikstun 1975»

Omkring hundreårsskiftet kom Maren Lohrbauer hjem fra USA til gamlelandet og ble Fruen til Rakkestad.

Hennes mann, Sigurd Lohrbauer, hadde kjøpt gården i 1899, men overdrog den få år etter til henne. Han døde i USA, og hun ble enehersker på den store gården.

Fru Lohrbauer var ingen hvem-som-helst. Hun hadde syn for hva stedet med ruvende beliggenhet opp for Vorma kunne bli, og hun hadde evne og vilje til å nå mål i raske etapper. Dessuten hadde hun amerikanske dollar -mange dollar. Som nær medarbeider stod gårdsbestyreren,

Fuglesang, men hun var selv sjefen uten konkurranse, innen-og utendørs. På mindre enn et ti-år ble Rakkestad i ny fasong presentert etter sin tids krav og fruens smak.

Husene ble restaurert, bygd om eller nyreist. Elektrisk lys ble skaffet med akkumulatordrevet eget kraftverk. Pumpeanlegg for Vorma-vann ble ordnet nede ved strandkanten med rørledning opp til nyreist vanntårn ovenfor husene, parkmessig vakker hage opparbeidet rundt de to svære bygningene. Og endelig ble gårdsveien ned til Rakkestadlandet utbedret til brukbar standard for nødvendig ferdsel

med hest og trille -eller for hester og landauer, når standsmessig befordringsmiddel trengtes for celebre gjester til gårds. Det trengtes etter hvert ofte.

Årnesbrua var ennå ikke bygd, og bilens tid hadde bare så vidt nådd pionerstadiet. Fru Lohrbauer motoriserte transporten etter eget hode. Pilarene etter stor brygge ved

for å skaffe seg nærglimt av vidunderet, når «Harry» kunne høres tøffende syd fra Årnes og nærmet seg, passerte «heisen» på brua og etterlot skvulpende bølger mot elvebreddene på vei oppover med fintfolk mot brygga ved Rakkestadlandet, der landaueren stod klar.

Bare en av de faste gjestene var bilpioner. Det var «Kaape-Henie» -far til

Fra Jøndahl og Nielsens landhandel I Grøndahlgården Årnes ca 1914. Bak disken fra venstre Amund Nielsen og Alf Jøhndal. Foran disken sittende ukjent, stående Karl Toresen Rudstangen (som fikk motor av fru Lohrbauer) og Karsten Jansberg. Bilde er fra Facebooksiden til «Fotoutvalget Raumnes historielag gamle bilder».

elvestranda er ennå synbare på lavvannstand. Her hadde hun sine motorbåter fortøyet, først en mindre, senere den store, komfortable «Harry». Folk stimlet sammen på Vormsundbrua

Sonja den Første. «Kaape-Henie» eide automobil, sikkert den aller første på jevnlig besøk i Nes, strekningen Kristiania Rakkestad. Enken var målet.

Hun hadde utvalg av oppvartende kavalerer, men det ble ikke han. Ung var Maren Lohrbauer ikke da hun for 3/4 hundre år siden tok Rakkestad i sin besittelse. Det het seg at hun skulle ha hatt sju barn. Men en kunne ikke se det på henne, som det heter, -tvert imot. Hun hadde livslyst som få og omsatte denne i handling og opplevelser. Mest markant og sikkert klarest bevart i minnet står nok den eksklusive selskapeligheten som i hennes siste år i

Enke på Rakkestad. Her raste enkefeberen noen hektiske år, helst på nyåret etter sesongåpning 2. juledag Enkens egen «Jebursda». På Rakkestad rulleloft bølget parene i trefjerdedels takt til Franz Lehars smektende melodier. Den store operettekongens udødelige mesterverk erobret verden -fra Wien over Paris og Berlin, til København og Kristiania, til Den glade Enke på Rakkestad i Store Nes. Det var i 1905, enkefeberens første år. Men bildet av Maren Lohrbauer ville

Vormsundbrua. Akershusbasen. Foto:Johnsrud,Hans

Nes utfoldet seg på Rakkestad «rulleloft». Hele annen-etasje i den store sidebygningen var innredet til festsal. Her var det scene og i dobbelt forstand høyt under taket. Her ble Maren Lohrbauer midtpunktet -på scenen og på dansegolvet -Den glade

vær ufullstendig om en stanset med Enkevalsen. Fru Lohrbauer var samfunnsaktiv og utadvendt, usnobbet og varmhjertet. Hun samlet sine mange håndverkere og øvrige medarbeidere i fast tjeneste på gården til hagefester og julefester. Hun

inviterte barn og ungdom til juletreffest på sitt rulleloft og opptrådte selv med iver i dokketeater. Hun forærte gamle Karl Thoresen Rudstangen motor til hans store lastebåt. År etter år hadde han rodd Vorma i med-og motvind med melk og varer til og fra Årnes, til og fra meieriene og landhandleriene langs Vorma. Motoren gav velfortjent avlastning i det seige slitet med lange og tunge årer.

Jo, Maren Lohrbauer kunne være gavmild der det trengtes. I arbeidet med å holde liv i Nes Private Middelskole ytet hun sitt. Men her førte hun sin egen politikk. Hun ville slå sammen til en de to middelskolene, Nes og Årnes. Hun ønsket å reise middelskolens hus midtveis -slik det heter i Louise Riis Bøhns første markensrevy på Kulmoplassen i 1906: «til centrum hos Hole paa Bjørk», som alle versene sluttet med. Hun tapte denne striden. Middelskolebygningen på Taterud sto ferdig i 1907, to år tidligere enn Årnesbrua. Sannsynligvis var det fru Lohrbauer som så lengst, og hadde vunnet kampen om brua var kommet noen år tidligere.

I 1909 var enkefeberen på Rakkestad endt. Den glade Enke giftet seg med en av de mange som forsøkte seg som Grev Danilo. Det ble operasanger Carl Hagman som vant den fighten. Da solgte hun Rakkestad, drog med sin sanger til Kristiania og ble igjen bymenneske.

En episode i bygdelivet var forbi -mest savnet av de håndplukkede, som hadde danset Enkevalsen på Rakkestad rulleloft i 3-4 glade år, men savnet også av enkelte andre som ikke hørte til de utvalgte og heldige på samfunnets solside.

Historielagene på Romerike

Aurskog Historielag
Blaker og Sørum Historielag
Eidsvoll Historielag
Enebakk Historielag
Fet Historielag
Gjerdrum Historielag
Hurdal Historielag
Høland Historielag
Lillestrøm Historielag
Lørenskog Historielag
Nannestad Historielag
Nittedal Historielag
Raumnes Historielag
Rælingen Historielag
Setskog Historielag
Skedsmo Historielag
Ullensaker Historielag

Til sammen 17 historielag som gjør en god jobb i sine lokale områder.

Ønsker du å komme i kontakt med ditt lokallag kan du ta kontakt på torsdager på telf. **63878890** eller på: <https://www.historielag.no/lokallag/oversikt/> Der finner du opplysninger om lokallagene.

Det skjer mye i lokallagene og på aktivitetsskalenderen: <https://www.historielag.no/Aktivitetsskalender/?dato=10-2020> Kan du finne det som skjer i ditt område.

Bestefars fortellinger

Av Bjørn Sandberg.

Morfar het Ole Kristian Nilsen Bundli. Nilsen ble brukt for å skille ham fra en annen med samme navn. I dagligtale ble bestefar etter hvert kalt Ole Nordsetra. Foto: Privat

Morfar (1877-1960) var født og oppvokst i Brattelia i Hurdal. Noen av hans forfedre var skau finner. Han husket at dom gamle i Skrukkelia og Brattelia snakket finsk «seg-imellom», men han hadde ikke sjøl hatt noen interesse av å lære seg detta. Som mange av sine jevnaldrende truede også bestefar på det overnaturlige. Han var en veldig god forteller og Hurdal

historielag gjorde lydbandopptak av ham i slutten av 1950-åra. Men dessverre er det meste av detta seinere overspelt, så det nå bare gjenstår brudstykker av opptaket. Jeg likte godt å høre om bestefars møter med hulder og nissen, men ble litt skremt av hans fortellinger om skrømt og gjengangere. Han fortalte ellers mye om dagliglivet i Bratteligrenda. Av dom gamle skau finna hadde han også lært å spå været.

I gymnastida i midten av 1960-åra noterte jeg ned en del av det jeg hadde hørt, men enkelte detaljer ble antakelig glømt. Nedenunder følger et par av fortellingene.

Wergelandsgutten

Bestefar fortalte at han i barndommen hadde hørt «Wergelandsgutten» spille og synge.

Anders Larsen Langbråten ble født på Lunner på Hadeland i januar 1817. Mor til Anders var enke og hadde fleire barn. Hun traff en enkemann og ble gravid.

Dom var enige om å gifte seg, men barnefarens forsvant snart fra Lunner. Etter å ha fått Anders, måtte mora forsøke å forsørge familien som best hun kunne. Det hendte hun fikk noe forefallende arbeid på garda i nærheta. Ellers var hun drevet ut på tiggerstien. Sommarstid hadde hun med seg Anders på dessa tura. Der møtte dom også andre i samma situasjon. Det var en hard og vanskelig tilværelse, der dei omstreifende tok

imot hva som helst, bare det kunne stille den verste sulta eller tørsten. En dram nå og da gjorde godt, og fleire drammer kunne lyse opp tilværelsen for ei stund. Omstreifermiljøet der brennevinet var både angstfordriver, lokkemiddel og betaling, satte tidlig

også sine spor på Anders.

Anders var pukkelrygget, spedlemmet og liten av vekst, men hadde påfallende stort hode. Han hadde store og uvanlige evner. Han hadde god hukommelse og kunne preke som en prest over skriftsteder folk sjøl fikk lov å velge. I tillegg var han en stor musikalsk begavelse.

Faren til Anders døde i 1828, men han hadde ingen kontakt med sønnen. Mora døde i 1829 før Anders var fylt 13 år. Hele den sommarn var Anders ute og gikk med fela. Han vandret på egenhand rundt på Hadeland. Fikk en matbit her og der, og sov hvor det måtte falle seg. Vinterstid fikk Anders bo hos ei gift halvsyster og hennes familie. Men 15. januar 1833 døde halvsystra snaut 29 år gammel etter et kort sjukeleie.

Jula 1832 var Henrik Wergeland på besøk hos onkelen, sorenskriver Thaulow på Hadeland. Thaulow fortalte

da om denna svært evnerike og noe originale gutten som bodde i bygda. Wergeland ble nysgjerrig og bestemte seg for å treffe Anders på hjemturen. Hjemturen til Wergeland var samma dagen som halvsystra til Anders døde. Guttens felespell og ikke minst evne til å tala og preke, imponerte Wergeland. Han mente Anders kunne komma langt her i verden med litt hjelp og styring. Wergeland som var kjent for å være impulsiv, tok derfor med seg Anders hjem til faren på Eidsvoll prestegard. Nicolai Wergeland var litt betenkt over besøket, men lot seg også imponere over Anders' uvanlige evner. Men etter bare fire måneder på Eidsvoll prestegard forsvant Anders. Siden detta ble han vanligvis kalt «Wergelandsgutten». Anders hadde et urolig sinn og dro etter landevegen med fela under armen. Han levde fra hand til munn. Når det bau seg en anledning, tydde han gjerne til flaska. Han hadde kjeftamentet i orden, laga og sang viser, spelte til dans og akkompagnerte seg sjøl. Anders flakket om fra sted til sted uten å søke fast arbeid, og spelte på hvile- og skjenkesteder og danseplasser. Betalinga var gjerne noen drammer, litt tobakk, noen skillinger eller litt mat. Dessverre drakk han for mye og ble ofte liggende i veggrøftene. Fela ble også ofte ødelagt og måtte repareres. Sjelden hadde han råd til å kjøpe nye strenger, og måtte derfor lange perioder klare seg med bare kvint og kvart og en einer-båga med hestetagl. I Kristiania var han fleire ganger anbragt i arbeidsanstalt for løsgjengeri. Etter hvert fikk Anders faste ruter på Romerike og Hadeland. Han spelte da på garda for å få mat og husrom, og visste hvor han var velkommen, og hvor han var uønsket. Anders dro nesten alltid gjennom Hurdal på sine turer til Hadeland. Han overnattet da

vanligvis på ett av bruka i Brattelia. Anders satte stor pris på den gjestfriheta folka i Brattelia viste ham, og kunne ofte slå seg til en par-tre dager. På den tida hadde folk flest i Hurdal ikke råd til å anskaffe seg noe instrument, så musikk og spellemenn var derfor ettertraktet. Og Anders var ikke vanskelig å få til å spelle og syngje. Folk samlet seg derfor til fest og dans på plassen han oppholdt seg i Brattelia. Sommarstid kunne folk væra ute, men vinterstid måtte dom væra inne. Bestefar fortalte at Anders da satt på en stol på bordet mens han spelte. I Bratteligrenda var det den gang fleire kall-kvenner: ei lå i Fjellsjøelva, ei i Fåtjennsbekken og ei eller fleire i Gjødingselva. På ei av dessa kvennene hadde det vært tjuveri av korn og ellers problem med malinga. Under et av besøka i Brattelia laga derfor Anders denna visa som går på melodien «Gubba Noa»:

*Brattlikvenna, Brattlikvenna
var ei fillekvenn.*

*Alt som dær vart møli
de´ vart frå dom støli.*

Kvenna mæler.

Mjølnar´n stæler.

Resten fyker bort.

Det sies at «Wergelandsgutten» var på farten til få år før han døde i november 1903. Til tross for sine fysiske svakheter og et hardt liv som uteligger og fyllefant, oppnådde Anders Langbråten å bli nesten 87 år gammal. Fleire av melodia Anders laga, er heldigvis bevart for ettertida.

Skrukkelifinnen som kunne skille kropp og sjel

På bestefars tid levde fortsatt noen som folk mente hadde skjulte evner og behersket trolldomskonsta. Bestefar fortalte om en «skau-finn» som hadde

forsvønni på en spesiell måte på første halvdel av 1800-tallet. Jeg skal ikke her nevne navn, for vedkommende har fleire etterkommere. Finnen var fra Skrukkelia, men hadde bosatt seg meir sentralt i Hurdal. Vinterstid kjørte han ved til glassverket, mens han sommarstid var opptatt på småbruket. Om kvelda dreiv han med forskjellig trearbeid. Han laga treskjeer, sleiver, visper og «turur» (=tvarer) – ting som var lette å bæra med seg. Av en smed på glassverket kjøpte finnen knivblad som han laga skaft og slirer på. Hver høst tok han seg derfor en tur oppover mot Valdres for å selge det han hadde laga. Men finnen var også kjent for å kunne mange trolldomskonster, bl.a. stemme blod, «'jõra ått» (=helbrede), «makt-stæla» (=trollbinde), «bitte vepsen» og få tilbake ting som var forsvunnet eller stjålet. Når f.eks. kuer mjølket lite eller kalver og ungdyr ble borte, forlangte han å få en «kaffidåker». Han fortalte da at han i koppen kunne se hvem som var skyld i detta, og mumlet så ei uforståelig regle. Siden dro finnen rundt og fortalte at han hadde sett hvem som var skyld i ulykkene, og at detta snart ville straffe seg i form av ulykker, store plager eller med dødelig utfall. Men det spesielle var at finnen påsto at han hadde evna til å kunne legge igjen kroppen sin, når han måtte undersøke noe nærmere. En høst han var på besøk i området ved Flatødegarden i Etnedal, fortalte han at han måtte på et hemmelig ærend lenger nord i bygda. Det var godt kjent der finnen fartet som «skræppkræmer», at han kunne skille legeme og sjel. Han ble imidlertid borte på denna turen. Langs elva Etna var det om sommarn ryddet mye kratt som var lagt i store hauger. Våren etter ble så kvisthauga brent. Da dom raka i den eine, fant dom menneskebein, fleire knivblad og mange mynter. Folk forsto

da at detta måtte være Skrukkelifinnen. Etter detta hørtes skrik langs elvekanten, og folk mente det var sjela til finnen som leitet etter legemet sitt. Dette vara så lenge som finnen skulle ha levd. Siden ble det stilt, og ingen hørte noe meir. Litt av detta er også nevnt i «Boka om Land», men der nevnes det ikke at mannen var fra Hurdal.

Mer om morfar

Morfar het Ole Kristian Nilsen Bundli. Nilsen ble brukt for å skille ham fra en annen med samme navn. I dagligtale ble bestefar etter hvert kalt Ole Nordsetra.

Bestefar var altså født og oppvokst på bruket Brattelia der familien var leilendinger for Mathiesen-Eidsvold Værk. Brattelia var det første bruket i grenda og var ryddet av finnen Simen Mikkelsen i 1651.

Morfars besteforeldre og flere onkler og tanter bodde i samme tømmerbygning med sine familier. Huset som var svært stort, var oppsatt rundt 1820. Det ble siden solgt til nedrivning og kjøpt av Hurdal kommune. Halvparten ble så gjenopsatt som kommunehus i 1895. Lafta var da så dårlige av råte at veggene ble kappet innafor. Dette ble herredstyresalen i kommunehuset, mens resten måtte tilbygges. Da bygningen sto i Brattlia, må rommet ha vært minst 1 m lenger både i lengde og bredde. Videre litt fra «Vi og Værket» (M-EVs bedriftsblad) 1967-2: «I den store salen bodde nemlig tre familier. De bodde i hvert sitt hjørne, i det fjerde var det utgangsdør ved siden av en peis som var så stor at det samtidig kunne henge to digre gryter over varmen. Dette var også den eneste kokemulighet. Ute på gangen bodde en fjerde familie.

Alle var i slekt. Familiefaren, Nils Kristensen, bodde med sin kone Karen

Mathea i rommets sydvestre hjørne. De hadde skapseng, og var således avsondret fra de andre. Skapsengen skal skrive seg fra de finner som hadde brutt opp Bratlia. ....

I det sydøstre hjørne bodde sønnen Nils, i nordvestre hans bror Lars, hver med kone og tre barn. Ute på gangen bodde en datter av Nils Kristensen. Hun var gift med Otto, sønn av Halvor Nersaga som dengang bodde i Oppistua. De hadde to barn.

Tilsammen var det således 16 mennesker som hadde det ene rommet til oppholdsrom. 12 stykker av dem også til soveværelse.

Men likevel hadde de rom til gjester. Kasper Bundli forteller han godt kan huske at Mathiesen satt i peisen og stekte seg, mens han skar av en diger skinke og delte ut til alle ungene. Han mente at Mathiesen på sine jaktturer i Bratlia ikke hadde annet sted å være.» Menighetsbladet «Fra Kirketårnet» hadde i julenummeret 1962 et intervju med Anna og Halvor Bundli (bror til morfar). Halvor forteller akkurat det samme om hvem som bodde i det store rommet, og rommet ved siden av. Videre: «*Peisen var så stor at de kunne ha ei stor takke i midten og ei 4 bøtters gryte på begge sider. Det var alltid det beste forhold. De hadde fjøs sammen, men hver sine kyr, og de høstet eiendommen sammen.*»

Sønnene Nils og Lars Nilsen overtok forpaktningen av Brattelia i 1885, men i 1892 flyttet de og ble leilendinger av hver sin del av Nord-Bundli. Om sommeren arbeidet de med elve- og sjøfløyt, og om vinteren med tømmerhogging og -kjøring. Etter at mine besteforeldre giftet seg i 1906, overtok de Nordre Eidseter (Nordsetra) der bestemor kom fra. I tillegg til småbruket kjørte morfar tømmer om vintrene.

Forpleiningskontrakt

Av Aud Siri Hønsen Huseby

Forpleiningskontrakt.

Om forpleiningen av den sindssyke
er mellom *Gjerdum* fattigstyre paa det offentlige vegne
og *S. H. Grøndahl Rud, Gjerdum*
som forplaaer indgaat følgende

Kontrakt:

1. Jeg *S. H. Grøndahl* overtar den sindssykes forpleielse for et tidrum av *-1-* aar, regnet fra *4/11-* mot en gøstgjærelse av kr. *800 -* aarlig, som utbetales mig av fattiggasseren.

2. For den nevnte betaling forplaaer jeg mig til at skaffe den sindssyke forsvarlig kost og klær, godt — og om vinteren varmt — husrum, ordentlig seng med de fornødne sengklær, adgang til bevegelse i fri luft og, naavidt mulig, til arbeide (høist markarbeide), dog saa, at behørig forsigtighet iagttages med hensyn til de arbeidsredskaper, som betroes den syke. Jeg har at dra behørig omsorg for den sykes renlighet baade hvad hans person, klædedragt og leie angaar. Omstaaende betingelser vedtages.

3. Endvidere forplaaer jeg mig til at ha den fornødne opsigst med den syke og hans handlinger, av yderste ernæ forhindre, at han streifer om-paa bygden eller foretar handlinger, hvorved han utsætter sig selv eller andre for fare. Undviker den syke bestrider jeg omkostningerne ved hans (hendes) mulige ophold andetsteds samt hjemtransport.

4. I tilfælde av voldsoin opførsel eller raseri har jeg ret til at indesperre den syke i et dertil bekvemt lokale eller benytte tvangstroie — dog forplaaer jeg mig til gjennem henvendelse til fattigstyret straks at underrette distriktslegen om den truffne forpleining og i enhver henseende følge de av denne givne forskrifter. Andre tvangsmidler, saasom fastlænking eller fastsurring har jeg ikke ret til at anvende. Indtræder nogen forandring i den sykes tilstand, forplaaer jeg mig til derom straks at underrette distriktslegen.

5. Denne kontrakt er bindende for mig *-1-* aar, regnet fra *4/11-* og antees den fornyet paa samme vilkaar for likesaa lang tid, dersom den ikke opsiges av mig sensat inden 3 maaneder før dens utløp. Derimot har amtmanden, naarsomheist han maatte anse det tjenlig, ret til at hæve samme.

Der eller helbredes den den syke, ophører selvfølgelig kontrakten.

Denne kontrakt, som er opprettet i 3 eksemplarer, er først gyldig, naar den, efterat vedkommende distriktslege har uttalt sig om den, er vedtat av amtmanden.

Til vitterlighet:

S. H. Grøndahl

Gjerdum fattigstyre *29/11/21*
Søren Grøndahl
formand

Blaaet nr. 138.
Paa lager hos J. M. Steensens Forlag, Kristiania.
Enebetalt.

Vendt

Med sinnssykeloven av 1848 påtok staten seg et overordnet ansvar for sinnssykevesenet, og stilte krav til omsorg for sinnslidende både i privat pleie og i institusjoner.

Det ble bestemt at privat forpleide sinnslidende pasienter skulle underkastes legetilsyn.

Dette gjaldt imidlertid bare de som ble forpleiet med statsbidrag. De øvrige som forpleies for fattigvesenets regning stod ikke under noen slik kontroll.

Denne kontakt er fra garden Rud i Gjerdrum, hvor Søren Grøndahl var gårdbruker.

Glimt fra krigen og okkupasjonen

Av Nils Skagestad. Fortalt til barnebarnet i 1995 da hun gikk i første klasse.

Kransnedleggelse ved Wergelandsmonumentet utenfor Eidsvoll Landsgymnas. Fotografering 1930 - 1940. Fotograf Lars Bry. Akerhusbasen/Eidsvoll-museum.

Vi møtte som vanlig til morgenandakt i møtesalen på Eidsvoll landsgymnas klokka 8.00, den 9. april 1940. Andakt ble det ikke. Rektor stod fram og sa: "Tyskarane har teki landet vårt. Reis heim!" Bror min og jeg dro i all hast til hybelen og pakka koffertene. Ryktene svirret: Østbanen i Oslo var knust av bomber! Vi skulle til Krødsherad, men kunne ikke reise gjennom Oslo. Den eneste mulighet var buss til Skreia og tog over Roa og Hønefoss. På toget var det stappfullt. Hysteriske kvinneskrik og sår barnegråt fra

kupeene blandet seg med nervøse samtaler i vogna. På Roa stasjon stanset toget. Da lød Vidkun Quislings stemme med stor styrke gjennom høytalerne på stasjonen. Han erklærte at han hadde tatt makta i landet, og ga ordre til de norske styrkene å stanse all motstand mot de tyske troppene og «skutt ble den som ikke adlød ordre». Det var en fæl opplevelse! Etter 5 timer på stasjonen, gikk toget mot Hønefoss. Underveis så vi kamp mellom tyske fly og antiluftskyts fra Raufoss.

Etter 24 timers reise var vi hjemme i Krødsherad. De nærmeste dagene fulgte vi tyskernes framgang i hjemlige trakter. Ryktene fortalte at Haugsbygd ved Hønefoss var nedbrent. Unge som vi var, tok vi syklene og drog til Haugsbygd en tur på 4-5 mil. Ryktet var sant, ei hel grend med hus og gardsbruk var en eneste stor askehaug, Tyskerne, som hadde møtt motstand her, hadde reist videre. De hadde brent grenda som straff for den norske motstanden.

Senere fikk vi høre om trefninger mellom tyske styrker og norske militære nederst i Hallingdal. Vi syklet dit. - Broer var ødelagt og stykker av bergknauser langs veien var sprengt ut i Krøderfiorden. Tanks og tyske kjøretøyer hadde fulgt med ned i den dype fjorden.

Sommeren gikk, og vi kom til Eidsvoll igjen. Krigshandlingene i Norge var over, men tyskerne hadde tatt skolen vår. Vi elever ble henvist til provisoriske lokaler. I friminuttene oppstod episoder mellom elevflokkene og marsjerende tyske tropper.

Før jul i 1941 dro broren min og jeg til Oslo. Vi skulle til Krødsherad på juleferie. På Epworth hotell i St. Olavsgt. skulle vi overnatte. Ved 3-tida om ettermiddagen stakk vi en tur opp på rommet for å se. Det hadde begynt å mørkne. Vi stod ved vinduet og så utover byen. Plutselig smalt det, og byen lå i flomlys. Vinduet kom fykende gjennom rommet, og vi ble slengt mot veggen av lufttrykket. Vi fikk summet oss, og sprang ut av rommet og ned trappene.

Her traff vi mange mennesker, og alle hadde én tanke: "Ned i kjelleren". Nye eksplosjoner kom, og kjellervinduer og bordbiter for innover kjellergulvet. I kjelleren lød hatske utrop mot engelskmennene. Alle trodde at

engelske fly var i gang med å bombe byen.

Etterhvert som eksplosjonene ble svakere, våget vi oss ut, og gikk nedover mot Karl Johans gate. Det lyste stadig opp etter nye eksplosjoner. Nede ved Nasjonalteateret fikk vi øye på en stor folkemengde som beveget seg ned i tunnelen til undergrunnsbanen. Vi fulgte etter. Det var mørklagt i tunnelen, men små lommelykter glimtet opp her og der. Vi satt på skinnegangen i ca. 3 timer. Folk mente faren var over, og vi gikk opp til hotellet igjen. Der møtte vi hotelleieren (ei kvinne), som kunne fortelle at alle var i ferd med å forlate sentrum.

En kjempemessig eksplosjon ved Filipstad var det som vi trodde var engelsk bombing. Det var en sabotasjehandling som var satt i gang for å utslette en større transpoftkolonnie med tyske soldater. Sabotasjehandlingene fikk andre dimensjoner enn sabotørene hadde beregnet. Hotelleieren fortalte at nå var et enormt minelager i nærheten av eksplosjonene i fare for å bli antent. Hvis det skjedde, ville store deler av Oslo sentrum gå i lufta. Vi grep koffertene, og vandret til fots gjennom den eksplosive delen av byen til Skarpsno, der vi overnattet hos fjerne slektninger.

Vinteren 1942 ble det arrangert et tvungent langrenn for elevene på gymnaset. Rektor og gym-læreren skulle stå for arrangementet. De var begge blitt nazister, og rektor hadde anstrengt seg for å trekke hirdungdom til skolen fra andre gymnas. Men "jøssingene" (motstandere av okkupasjonsmakta og nazismen) hadde et stort flertall i elevflokkene. På forhånd hadde vi avtalt et sted i skogen der alle "jøssingene" skulle vente til de sist startende var kommet. I skogen var

det høy stemning, men hver gang en nazist skulle passere, stilte vi oss i to rader med ryggene vendt mot skisporet og alle var tause, mens nazistene gikk gjennom i spissrotgang. Langs løypa skrev vi med skistaven i snøen: Ned med Hitler, ned med Quisling og ned med rektor.

Ca. 4 timer etterat starten var avviklet, kom vi til målområdet. 96 mann gikk side ved side over mål. Gymlæreren og rektor hadde for lengst forlatt området. I krigshumør, som vi var, gikk vi bort til rektors bolig og ropte: "Ned med Hitler, ned med Quisling og ned med rektor!" Rektor viste seg ikke.

Dagen etter ble vi samlet i en møtesal, og rektor skulle tale. Han stod fram og begynte, men hver gang han skulle si noe, ble han kremtet ned av elevflokket.

Dette varte lenge, men så kom lektorer som var "jössinger" rundt omkring til elevene og ba oss innstendig om å slippe rektor til. Da fikk rektor sagt det han skulle. Bl.a. sa han at han skulle innrapportere vår handling, og vi måtte regne med å miste retten til å ta eksamen. Det skjedde ikke, men det var spennende tider!

Mens vi gikk på gymnaset var det ellers ikke så mye vi kunne utrette aktivt i kampen for Norge.

Etter endt eksamen ble jeg med i hjemmestyrkene.

Ikke lenge etter fikk jeg høre at det var kommet arrestordre på meg på lensmannskontoret i Krødsherad! Da begynte rømlingstilværelsen. Jeg tilbrakte det meste av tida på gårder i nabobygder. Hjemlengselen ble av og til så stor at jeg tok sjansen på å se hjemom. Jeg gikk gjennom skogen om natta, til fots på sommerstid og på ski om vinteren. Én gang var jeg hjemme over søndagen. Da dukket plutselig lensmannen opp og spurte etter meg. Faren min sa at han ikke hadde hørt

noe fra meg, men jeg hadde gjemt meg innerst på et mørkt loft, og kunne høre det de sa.

Av og til foretok tyskerne razzia på gårdene der jeg oppholdt meg. Da stakk jeg og noen andre til skogs, til ei hytte langt unna.

Illegale skrifter fikk vi ofte, og vi stod i god kontakt med andre i hjemmestyrkene. Dessuten lyttet vi på radio fra London i kjellere og på loft. Vi var derfor godt orientert om krigens gang ute i den store verden.

En gang skulle vi vært med i en trefning med tyske styrker på Haglebu i Eggedal, men tyskerne ble for raske. Godt hjulpet av norske nazister dukket de plutselig opp nede på hovedveien med tanks og andre motoriserte kjøretøyer for full fart oppover dalen. Vi hadde ingen mulighet til å komme dem i forkjøpet.

Etterpå fikk vi høre om slaget på Haglebu mellom norske hjemmestyrker og tyske tropper. Mange nordmenn falt, men flere tyskere måtte bøte med livet. Dette skjedde tidlig på våren i 1945. SNART KOM FREDEN!

Jeg kunne reise hjem med buss og jernbane. Etter én dags feiring, fikk jeg telefon fra min sjef i hjemmestyrkene. Jeg skulle møte samme kveld. Til å begynne med skulle vi samle inn nazister i bygda Sigdal. Det var av og til dramatisk. Etter noen dager ble vi sendt til Drammen. Vi fikk i oppdrag å kontrollere at tyske offiserer og soldater, som fortsatt var bevæpnet, fulgte instruksene de hadde fått. Det var også spennende! Alene på vakt på fremmed sted, skulle jeg stanse alle tyskere som ville gjennom en smal grind på Tangen i Drammen. De skulle vise passerseddel. Alle var ikke like blide, men det gikk bra.

Etter endt tjeneste i Drammen, ble vi dimittert, og livet ble normalt igjen.

~~Avsender:
Romerike Historielag
Postboks 175
2021 Skedsmokorset~~
